

UPPSALA
UNIVERSITET

Teologiska institutionen

Tros- och livsåskådningsvetenskap C, 15 hp

VT 2018

Handledare: Carl-Henric Grenholm

Betygsättande lärare: Per Sundman

KRAVET PÅ GODHET

- En analys av etiska krav inom kristen etik

Viktor Backlund

viktor.backlund.1278@student.uu.se

Abstract

This thesis will discuss the ethical demands that are given by Stanley Hauerwas and William Schweiker in their theory about Christian ethics. The question at issue being discussed is *which ethical demands to act good is revealed in Hauerwas and Schweikers understanding of Christian ethics and do they put a stronger demand on Christians to act good?* This thesis finds out that both of them put some special ethical demands for Christians that are not the same as to other people. In their writing about the special claims for Christians, when it comes to moral behavior, they have their own way of understanding what these claims are.

Hauerwas claims that Christians should act good because of Jesus Christ. To learn to be like him humans need to develop their virtues in a community of virtues. The church is the place where your person and character can develop in a certain way. This view is, according to this thesis, not reasonable in a world with global dynamics. Schweiker claims that the agent and his actions have a special relation and that humans as agents needs to take responsibility and use it as a moral imperative. For Christians responsibility gets more important because of their belief. Schweiker presents an ethic that is both reasonable and applicable to other worldviews in a world with global dynamics.

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	4
Bakgrund	4
Syfte & Frågeställning.....	4
Material	5
Metod.....	6
Teori	7
Tidigare forskning.....	9
Disposition	12
<i>Teoretisk plattform</i>	12
Moraliskt handlande	13
Grund för en kristen etik	16
Starkare krav för kristna?	17
Tillämpbarhet och rimlighet	19
Sammanfattning.....	20
<i>William Schweiker</i>	21
Theological Ethics and Global Dynamics	21
Responsibility and Christian Ethics	22
Schweikers goda människa.....	23
Förnuftets uppenbarelse.....	25
Den kristnes ansvar	26
Kravets möjlighet.....	27
<i>Stanley Hauerwas</i>	28
Character and the Christian Life	28
The Peaceable Kingdom.....	30
Hauerwas dygdetik.....	31
Uppenbarelsen är förnuftig	32
Den kristna människans krav.....	33
Dygdetiken och kravens tillämpbarhet.....	34
<i>Sammanvägning</i>	36
Schweikers svar.....	36
Hauerwas svar	37
Kristnas krav att handla gott	38
<i>Sammanfattning och slutsats</i>	38
<i>Litteraturförteckning</i>	40

Inledning

Bakgrund

Människan kan vara grym och hämndlysten men den kan också vara öm och kärleksfull. Människan kan var ond men den kan också vara god. Det tycks vara så att människan är ambivalent. Vi vet att människan är kapabel till att göra i princip vad som helst men vad är egentligen det rätta att göra? Etiker och filosofer har genom historien kommit med olika teorier och tankar om hur det mänskliga förnuftet fungerar och hur en människa bör agera för att handla gott. Att vara en god människa är inte alltid lätt. Vissa tycks ta kraft ur sitt förnuft, vissa hävdar sig växa upp i en dygdig gemenskap för att bli goda människor och vissa agerar instinktivt och naturenligt och tycker att det är gott.

Jag bekänner mig som kristen och rör mig i en svenskkyrklig miljö vilket gör att jag i min analys och bedömning gör det utifrån ett lutherskt perspektiv. I denna uppsats vill jag undersöka vad två etiker säger om de kristnas moral och den kristna etiken. Finns det något unikt med den? Här tvistar de lärde över om den kristna etiken överhuvudtaget tillför något unikt eller ej. Finns det inom etiken några krav som lyfts fram och har inverkan på den kristnes handlande och vad de tycker är rätt och fel? Ofta hör jag människor tala om att de som är kristna kan göra lite vad som helst eftersom de ändå går till kyrkan på söndagar och där kan få förlåtelse från Gud för sina synder. Något som jag har iakttagit är att dessa människor tycks ta fasta på att Gud förlåter allt. Det är något som tycks vara värt att komma ihåg och det kan även tyckas vara lite naivt av Gud att förlåta människor för sina synder hejvilt. Om nu den kristne Guden förlåter alla synder kan det verka som att kristna kan agera hur som helst eftersom de ändå får förlåtelse. Jag intresserar mig därför för frågan om kristna har några unika krav på att handla gott som inte andra har eller om det helt enkelt är så att kristna inte har några krav alls på att handla gott och därmed kan göra vad som helst eftersom de ändå kan få förlåtelse senare.

Syfte & Frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka vad innehållet är i två olika utformningar av kristen etik och se om det framkommer några etiska krav som människan bör ta hänsyn till i sitt moraliska liv. De två kristna etikerna jag kommer uppmärksamma är Stanley Hauerwas och William Schweiker. Jag är nyfiken på att se om deras två utformningar kommer fram till

något moraliskt krav som de sedan ställer på varje individ. Om det finns några krav, hur ser dessa krav i sånt fall ut och vad grundar de sig i är frågor jag vill undersöka. Sedan vill jag också kritiskt granska de krav och utformningar av kristen etik som framkommer.

Min frågeställning lyder: *Vilka etiska krav att handla gott framkommer i Hauerwas och Schweikers förståelse av kristen etik och ställer de ett starkare krav på kristna att handla gott?*

Material

Eftersom jag i denna uppsats inte kan söka igenom all den litteratur där en kristen etik har formulerats har jag valt att ägna mig åt två kristna etiker. Jag har till detta valt att använda mig av två författare som kommit ut med böcker som till stor del behandlar och formulerar en kristen etik. Det finns en uppsjö av litteratur om kristen etik som berör och behandlar mer specifika frågor och ämnen, till exempel: att ljuga, rättvisa, förlåtelse, alkohol, sex, osv. Detta är även kallat materialetik eller tillämpad etik där man undersöker konkreta etiska frågor.¹ Till mitt material har jag valt att använda mig av forskare som producerat böcker någorlunda närliggande i tid och som är omnämnda i forskningsfältet idag. Till detta har jag därför valt två etiker och två böcker vardera av dessa. Jag tror mig med två böcker kunna komma närmare författarna och deras syn på ett etiskt krav inom den kristna etiken och se på vilka svar jag hittar. Jag har valt dessa etiker eftersom de idag är ledande inom fältet och de har två olika profiler som skiljer sig ifrån varandra. Schweiker har idén om att utforma en kristen etik som bör stämma överens med en humanistisk etik medan Hauerwas anser att kristen etik skiljer sig helt från annan etik.

Den första forskaren är William Schweiker, verksam vid University of Chicago och jag har valt två böcker av honom. Den första boken är: *Responsibility and Christian Ethics* som söker formulera ett sätt att tänka om makt, moralisk identitet och etiska normer genom att utveckla en teori om ansvar.² Den andra boken är: *Theological Ethics and Global Dynamics* som berör den globala världen vi lever i och söker formulera en etik som söker förklara människor som agenter i sitt sätt att tänka om sina liv och att de har ansvar i sitt sätt att vara och handla.³

¹ Andersen, Svend: *Som dig själv. En inledning i Etik*. Nya Doxa, Nora, 1997 s. 14.

² Schweiker, William: *Responsibility and Christian Ethics*. Cambridge University Press, New York, 1995 s. 1-5.

³ Schweiker, William: *Theological Ethics and Global Dynamics. In the time of many worlds*. Blackwell, Malden, 2004 s. xxi.

Den andra forskaren jag valt att studera är Stanley Hauerwas som för närvarande är verksam vid Duke Divinity School i Durham. Den första boken jag valt av honom är: *Character and The Christian Life* som man i titeln förstår att den berör karaktär och personlighet i relation till ett kristet liv.⁴ Den andra boken av Hauerwas jag ska studera är *The Peaceable Kingdom* vilken är en lärobok i kristen etik som argumenterar för fredlighetens betydelse och plats i den kristna tron.⁵

Metod

För att söka svar på min frågeställning kommer jag använda mig av Carl-Henric Grenholms metodbok *Att förstå religion* som innehåller en översikt av olika metoder att använda sig av vid teologisk forskning.⁶ Eftersom jag är intresserad av textens innehåll och vad den säger kommer jag använda mig av en analysmetod som är textnära. Grenholm presenterar två typer av idéanalyser varav jag kommer använda mig av en, *innehållslig idéanalys*. Syftet med en innehållslig idéanalys är att beskriva och klargöra innehållet i en text och att klargöra textens logiska struktur.⁷ Grenholm presenterar även en annan typ av idéanalys som kallas för en *funktionell idéanalys* och syftet med den är istället att ge en förklaring till varför en författare omfattar en viss teori eller idé.⁸ I en funktionell idéanalys står förklaringen till varför en författare omfattar en viss teori eller idé i centrum och inte själva innehållet vilket jag är intresserad av, därför passar inte en funktionell idéanalys som metod i detta fall.

Då jag är intresserad av att ta del av textens innehåll och söka efter innebörden av olika ståndpunkter som författaren framför passar en *innehållslig idéanalys* bra för min frågeställning och jag kommer följa Grenholms riktlinjer till denna typ av analys. Denna metod kommer hjälpa mig att söka svar på min huvudfråga eftersom jag är intresserad av att tolka och förstå textens innehåll, samt vad de olika författarna har för ståndpunkter i frågan så att jag kan återge dessa på ett så klart och tydligt sätt som möjligt. För att genomföra detta kommer jag använda mig av de kriterier Grenholm tar upp för rimlig tolkning.

Grenholm tar upp tre kriterier för att anta en rimlig tolkning. Det första kriteriet är *kontextkriteriet* vilket innebär att man bör ta hänsyn till det större sammanhang satsen ingår

⁴ Hauerwas, Stanley: *Character and the Christian life. A study in theological ethics*. University of Notre Dame Press, Indiana, 1994 s. xiii.

⁵ Hauerwas, Stanley: *The Peaceable Kingdom. A primer in Christian Ethics*. SCM Press, London, 2003 s. xv-xvii.

⁶ Grenholm, Carl-Henric: *Att förstå religion. Metoder för teologisk forskning*. Studentlitteratur AB, Lund, 2006.

⁷ Grenholm, Carl-Henric, aa, s. 213–214.

⁸ Aa, s. 214.

och förekommer i. En term kan ha olika innebörder beroende på kontext och därför bör man sätta in den i ett större textsammanhang för att förstå innebörden.⁹

Det andra kriteriet är *generositetsprincipen* vilket innebär att man ska välja det bästa möjliga sätt att göra texten klok och motsägelsefri. Enligt detta kriterium bör man välja den tolkning som gör texten i dess helhet så logiskt sammanhängande som möjligt.¹⁰

Det tredje kriteriet är *intentionskriteriet* vilket innebär att man i valet av tolkning tar hänsyn till vad vi vet om författarens intentioner och avsikter med sin text.¹¹

Vid studiet av en text och i en innehållslig idéanalys är det viktigt att hålla en analytisk distans till texten och söka återge textens innehåll med hjälp av en klargörande terminologi.¹² Därför kommer jag ställa ett antal analysfrågor till texten med målet att hjälpa mig få fram fler aspekter av texterna och hjälpa mig finna svar på min huvudfråga. Dessa analysfrågor kommer jag ställa till respektive text i analysen. Frågorna kommer jag presentera i teoriavsnittet och till dessa analysfrågor kommer jag även arbeta fram ett analyspråk och ett analyschema för att få en klargörande terminologi och klargöra svaren på mina analysfrågor som ges i texterna.

I syftet framkommer att jag vill göra en kritisk granskning av de svar jag får fram på min huvudfråga. En utav analysfrågorna har därför karaktären av en kritisk granskning. Detta kommer jag vidareutveckla och presentera i mitt teorikapitel för att utveckla en metod bestående av ett antal kriterier som kan hjälpa mig att kritiskt granska det resultat jag får fram.

Teori

Kriteriet på en rätt handling kan vara svårt att avgöra. Inom filosofin och etiken finns det flera olika teorier för vad som ska avgöra om ens handling är rätt. Filosofer har svarat olika på frågan, ibland berör kriteriet konsekvensen av handlingen och ibland intentionen för att avgöra om det är en rätt handling. Två ofta omnämnda ställningar i frågan är *utilitarism* och *kantiansk etik*. Inom *utilitarismen* är kriteriet på en rätt handling att den skall medföra maximalt goda konsekvenser för alla människor. Här finns en överordnad moralisk princip som kallas ”nyttoprincipen” vilken kräver att vi producerar så mycket lycka som möjligt under alla omständigheter.¹³ En rätt handling är således den som producerar mest gott till

⁹ Grenholm, Carl-Henric: *Att förstå religion*, s. 239.

¹⁰ Grenholm, Carl-Henric, aa, s. 240.

¹¹ Aa, s. 240–241.

¹² Aa, s. 216.

¹³ Rachels, James & Rachels, Stuart: *Rätt och fel. Introduktion till Moralfilosofi*. Studentlitteratur AB, Lund, 2015 s. 117.

mest människor. Det som är gott brukar beskrivas som lycka vilket enligt de klassiska utilitaristerna är likställt med välbehag.¹⁴ Inom den *kantianska etiken* är kriteriet på en god handling istället att den ska ha en giltig maxim som vi motsägelsefullt kan upphöja till allmän lag för alla. Denna regel kallas för det kategoriska imperativet. En annan utformning av det kategoriska imperativet är att man skall visa respekt för det mänskliga livets värdighet.¹⁵

Ett tredje sätt att svara på frågan om vad som är en rätt handling brukar göras genom *dygdetiken* vilket skiljer sig från det två tidigare etiska modellerna. Inom dygdetiken svarar man istället på frågan på ett annat sätt och söker efter vad som är en god människa och en god karaktärsegenskap. Frågan som är i fokus, framför frågan om vad som är en god eller rätt handling, är vad som utmärker en god människa och detta utmärker dygdetiken från den kantianska etiken och utilitarismen vilka istället lägger fokus på handlingen och dess konsekvenser.¹⁶

Kristen etik behöver liksom andra etiska grenar argumentera varför det är en berättigad etik. Två vanligt förekommande alternativ för detta är att hänvisa till en *förnuftsbaseerad etik* eller en *uppenbarelsebaseerad etik*. Varför man gör detta är för att se på vilka etiska grunder ens etiska teorier vilar. För en *förnuftsbaseerad etik* anser man att de skäl som kan anges som grund för innehållet i en kristen etik ska grunda sig i mänskliga erfarenheter och förnuftsöverväganden som i princip alla människor kan komma fram till oberoende av livsåskådning och tro. Dessa är liksom namnet grundade i det mänskliga förnuftet.¹⁷ En *uppenbarelsebaseerad etik* är däremot grundad i den gudomliga uppenbarelsen i Kristus. Alla de skäl som kan anföras för att ett moraliskt omdöme ska vara giltigt kan grundas i den gudomliga uppenbarelsen i Kristus, vilket de också anser vara nödvändigt för att nå moralisk insikt.¹⁸

En teori som kommer fram i Grenholms bok *Bortom Humanismen* är att innehållet i en kristen etik kan överensstämma med andra etiska modeller. Grenholm hänvisar till några olika teorier för vad som är speciellt eller inte speciellt med den kristna etiken. *Identitetsteori* är en av dessa. Den säger att innehållet i en kristen etik inte skiljer sig från innehållet i andra etiska modeller inom moralfilosofin eller andra religioner. Enligt denna teori sammanfattar den kristna etiken sådant som alla redan kan komma fram till genom sitt förnuft vilket således är en *förnuftsbaseerad etik* som identitetsteorin kan kopplas samman med. I kontrast till

¹⁴ Rachels, James & Rachels, Stuart: *Rätt och fel*, s. 132.

¹⁵ Grenholm, Carl-Henric: *Bortom Humanismen. En studie i kristen etik*. Verbum, Stockholm, 2003 s. 40.

¹⁶ Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric: *Teologisk Etik. En introduktion*. Verbum, Stockholm, 1997 s. 125.

¹⁷ Grenholm, Carl-Henric: *Bortom Humanismen*, s. 21.

¹⁸ Grenholm, Carl-Henric, aa, s. 22.

identitetsteorin finns *kontrastteorin* där man anser att den kristna etiken är unik och dess innehåll är av ett helt annat slag än alla andra etiska modeller.¹⁹

I mitt syfte och frågeställning framkom att jag i denna uppsats vill söka efter om det finns ett starkare krav på kristna att handla gott. Det är en fråga som knyter an till hur man grundar sin etik och vad man anser vara sin källa till att handla gott. Denna fråga har tre olika svar, det första ingår i det jag kallar för en *exklusivitetsteori*, den andra för en *analogiteori* och den tredje för en *kombinationsteori*. Detta kommer jag att utveckla vidare i nästkommande kapitel och där klargöra min teori över vilka svar man kan ge.

Jag kommer att fördjupa mig ytterligare i ovannämnda teorier i uppsatsens första kapitel. Detta kommer att vara ett teorikapitel för att ange på vilken teoretisk plattform jag rör mig. Detta kapitel använder jag även för att få fram fler aspekter av texterna jag valt att analysera. För att hjälpa mig finna svar på min huvudfråga kommer jag slutligen att ta hjälp av några analysfrågor vilka jag också kommer fördjupa i teorikapitlet för att synliggöra att de hör ihop med den teoretiska plattform jag utgår ifrån. Dessa är de analysfrågor jag kommer att behandla:

- *Vad kännetecknar en rätt moralisk handling och en god människa?*
- *Vilken betydelse har förnuft och uppenbarelse i författarnas argumentation för innehållet i en kristen etik?*
- *Har kristna ett starkare krav på att handla gott än andra människor?*
- *Är de etiska kraven tillämpbara och rimliga?*

Tidigare forskning

I detta avsnitt kommer jag att presentera en snabb översikt över forskning kring kristen etik som liknar min uppsats och presentera forskning som också behandlat etiska krav. Därefter kommer jag att redovisa jämförande forskning mellan Hauerwas och Schweiker som kan tillföra något till min kommande analys och diskussion. Detta gör jag även för att visa vad mitt bidrag till forskningen är och vad som är unikt med just denna uppsats.

Angående forskning om kristen etik så finns det mycket forskning och ofta har dessa en argumenterande karaktär då det råder delade uppfattningar om det är en unik typ av etik som behövs eller om den redan finns integrerad i andra typer av etiska modeller. Bland senare forskning är bland annat Rachels & Rachels bok (som jag tidigare hänvisat till i detta

¹⁹ Grenholm, Carl-Henric: *Bortom Humanismen*, s. 23.

inledningskapitel) en översikt över moralfilosofi som representerar en humanistisk etik. I denna bok framkommer hållningen att det inte är Guds vilja som är kriteriet på en rätt handling eller bör vägas med i reflektionen kring moralen. Läran om den naturliga lagen är till exempel inte godtagbar. Religionen ger heller inte något specifikt bidrag till den etiska reflektionen och moralen är en fråga om människors förnuft och samvete och inte om religiös tro. En filosofisk etik är således tillräcklig och en religiös eller kristen etik behövs således inte enligt Rachels och Rachels.²⁰

En annan hållning har Grenholm i sin bok *Bortom Humanismen* där han anser att en kristen etik är en etik bortom humanismen. Det finns dock flera överensstämmelser mellan kristen och humanistisk etik men det specifika och unika innehållet i kristen etik är att den pekar på uppenbarelsen i Kristus. Genom bilden av Kristus som en förebild inom kristen etik får etiken en betydligt mer radikal syn på till exempel kärleksbudet och självutgivande och på detta sätt går den kristna etiken utöver innehållet i en humanistisk etik.²¹

En forskare som riktat in sig på etiska krav är K. E. Løgstrup i boken *Det etiska kravet*. Løgstrup anser att det inte finns något inom en kristen etik som tydligare eller klarare förklarar hur man ska handla gentemot andra. Alla försök att systematisera kristendomens förkunnelser har enligt Løgstrup strandat eftersom det inte finns något som tar ifrån människan det ansvar som det etiska kravet ställer på henne.²² Gud blir istället det etiska kravet och man hänvisar till Gud istället för sig själv som ansvarig agent i handlingar. Løgstrup anser att kristna inte kan hämta några specifikt kristna argument för att argumentera för sin ståndpunkt i moraliska frågor. Människor måste använda sig av argument som kan accepteras av alla människor oavsett om de är religiösa eller ej och kristendomen utrustar således inte människan med någon högre from av kunskap.²³ Løgstrups teori är att vi alltid befinner oss i förhållande till andra människor och att vi har makt över varandra och att vi präglas av ett ömsesidigt beroende till varandra.²⁴ Det etiska kravet enligt Løgstrup är det grundläggande etiska fenomenet. Utgångspunkten för detta finns i den personliga makten. I mötet med en annan människa har vi alltid valet att antingen vara omsorgsfulla mot den andra eller att ödelägga den andra. Det etiska kravet som enligt Løgstrup finns ligger i den

²⁰ Rachels, James & Rachels, Stuart: *Rätt och fel*, s. 77–78.

²¹ Grenholm, Carl-Henric: *Bortom Humanismen*, s. 267.

²² Løgstrup, K. E.: *Det etiska kravet*. Daidalos, Göteborg, 1992 s. 138.

²³ Løgstrup, K. E.: *Det etiska kravet*. s. 140.

²⁴ Andersen, Svend: *Som dig själv*, s. 175.

personliga makten i detta alternativ och anser att kravet säger att vi ska ta tillvara på den andra människans liv.²⁵

Jämförande forskning mellan just Hauerwas och Schweiker har varit svår att hitta. Det finns betydligt mer om dem båda enskilt och särskilt forskning om och kring Hauerwas dygdetiska teorier. Jag har dock funnit en artikel som jämför Hauerwas och Schweiker som är skriven av Ulla Schmidt.²⁶ Hennes forskning är dock en jämförelse av de två etikernas syn på empirisk efterforskning inom den kristna etiken. Hon ställer frågan om vilken signifikans en empirisk studie kan ha för en konstruktiv teori av kristen etik. Schmidts tes är att empirisk efterforskning i etik och moralfilosofi ska ges större relevans i dagens forskning. Det jag funnit intressant för min studie är början av hennes artikel då hon jämför de två olika etikernas beskrivningar av kristen etik. Där finner hon att det finns en fundamental skillnad mellan de båda kring hur de beskriver den kristna etikens grund i traditionen. Hennes jämförelse av detta ska jag kort presentera här.²⁷

De båda anser att de inte finns några generella religiösa fenomen som är kopplade till den allmänna uppfattningen av rationalitet, medvetenhet eller historisk kontext från vilka etiska och moraliska insikter strömmar från. Bortsett från dessa likheter finns det stora skillnader hos deras svar på vad kristen etik är och vad den ämnar göra. Schweiker anser till exempel att den religiösa etikens uppgift inte bara är komparativ utan att den även har en kritisk och konstruktiv uppgift. Detta är att utforska de potentiellt religiösa källor och traditioner som finns inom olika religioner för att lösa nutida utmaningar. Detta kräver enligt honom en utgångspunkt som är hermeneutisk vilket ska hjälpa att sedan förstå och kritiskt granska de pluralistiska religiösa traditionerna utan att förminska dem. För Hauerwas är den kristna etikens uppgift istället en annan. Han anser att den skall utforska de praktiska implikationerna för det politiska och sociala livet som formas och livnär av det kristna gudstjänstlivet. Den kristna etiken handlar om att delta i ett särskilt sätt att leva och genom detta uppfostras till att förstå hur ett liv skall levas här på jorden. Genom att se livet genom linsen av ett kristet gudstjänstliv har den kristna etiken som uppgift att förklara och forma människan till en särskild kontext att leva och tro efter. Hauerwas ser den kristna etiken som något unikt och speciellt och som särskiljer sig från den allmänna religiösa etiken.²⁸

²⁵ Løgstrup, K. E: *Det etiska kravet*, s. 51–52.

²⁶ Schmidt, Ulla: "Christian Ethics and empirical research". *Studia Theologica - Nordic Journal of Theology*. Volym 63:1, 2009 s. 67–88.

²⁷ Schmidt, Ulla, aa, s. 67–68.

²⁸ Aa, s. 67–69.

Schmidts forskning ger en grundläggande förståelse för Hauerwas och Schweikers syn på den kristna etikens uppgift som kan hjälpa mig förstå deras slutsatser bättre och hjälper mig sätta in dem i sammanhang. Min uppsats ämnar dock söka efter de krav som eventuellt framkommer hos Hauerwas och Schweiker förklaring av kristen etik. Detta skiljer sig från tidigare forskning som främst riktat in sig på att förklara den kristna etiken och dess relevans. Att förklara kristens etiks relevans är inte min uppgift utan den är som tidigare nämnt att identifiera om etikerna ställer upp några krav i sin etik hos människan att handla moraliskt. Jag ämnar också ta reda på om det finns något unikt krav för den kristna att handla moraliskt enligt de båda etikerna.

Disposition

Nu kommer jag gå över till att behandla mitt material och jag kommer att inleda med att låta det första kapitlet vara ett teorikapitel där jag med hjälp av tidigare forskning på området ger en översikt av olika utformningar av kristen etik och skilda uppfattningar i frågan om den kristna trons eventuella bidrag till moralen. I detta kapitel kommer jag även att utveckla ett analysinstrument för hur jag närmar mig Schweiker och Hauerwas samt ange vilken teoretisk plattform jag står på. Målet med detta är att förtydliga på vilket sätt jag tar mig an huvudfrågan och de analysfrågor jag har valt att använda mig av. Uppsatsens andra kapitel kommer fördjupningen vara i Schweikers två böcker och jag kommer sammanställa dessa genom att först ge en översikt över vad böckerna behandlar och sedan gå igenom de svar som ges av mina analysfrågor. I det tredje kapitlet gör jag samma sak fast denna gång med Hauerwas och går igenom de svar som jag får fram av hans två böcker. Det fjärde kapitlet kommer bestå av att jag analyserar och kritiskt granskar de svar jag fått från Hauerwas och Schweiker och även själv ta ställning till vilken position som är rimligast av de båda. Avslutningsvis kommer en sammanfattning av uppsatsen följt av den slutsats jag kommit fram till.

Teoretisk plattform

I detta avsnitt ämnar jag att klargöra en teoretisk plattform för min fortsatta studie och fördjupa de teorier som ligger bakom mina analysfrågor vilka framkom i inledningskapitlets teoridel.

Etik och moral är ämnen som ständigt behöver ifrågasätts och granskas för att svara på tidens frågor. Etik fungerar när den är en vetenskaplig disciplin som en teoretisk och kritisk

reflektion över moralen. Med hjälp av etiken börjar vi argumentera och förstå våra moraliska omdömen. I denna uppsats kommer jag att behandla två olika utformningar av kristen etik. Kristen etik är reflektioner över etiken i en kristen tradition. Jag rör mig utifrån en teologisk etik där jag kritiskt granskar den kristna etiken. Teologisk etik är en teologisk och kritisk reflektion över moraluppfattningar och etiska teorier inom olika religioner vilken bedrivs i dialog med moralfilosofin. Detta skiljer sig från den filosofiska etiken som snarare är en kritisk reflektion över frågan om det är meningsfullt att skilja mellan ett gott och ont handlande eller rätt och fel handlande.²⁹

Att säga vad moral är inte helt oproblematiskt. Det finns en uppsjö av teorier som presenterar olika uppfattningar om vad det är att leva moraliskt. Sokrates talar om att moralfilosofin svarar på frågan hur man bör leva och varför man bör göra detta.³⁰ Moralens handlar således om praktik och etiken om teori. Man kan beskriva moralen som en social institution som består av människors uppfattningar om vad som är rätt och gott.

Etik kan också beskrivas på olika nivåer och i denna uppsats kommer jag att hålla mig inom den normativa etiken som kan beskrivas som en utformning av modeller som anger vad som i allmänhet kännetecknar en god handling och en god människa. Den normativa etiken har olika idéer för vilken utgångspunkt man bör ha i etisk reflektion.³¹

Moraliskt handlande

Vad som är moraliskt rätt och vad som är en god människa är grundläggande frågor i etik och gäller i normalfall vilka handlingar som bedöms vara moraliskt rätta och orätta. Vad som är moraliskt rätt är en normativ fråga om vad som i etisk mening kännetecknar en rätt handling. I Bexell och Grenholms bok *Teologisk etik* tar de upp tre olika inriktningar till svaret på frågan om vad som gör en handling moraliskt rätt eller orätt. Dessa är:

- *Teleologisk etik* - Här är det handlingens konsekvenser och en moralisk bedömning av dessa som avgör handlingens moraliska status.
- *Deontologisk etik* – Här är det handlingen i sig, dvs. egenskaper hos själva handlingen, inte bara handlingens konsekvenser som avgör dess moraliska status.
- *Dygdetik* – Här är det det handlande subjektets moraliska status som avgör handlingens moraliska status.³²

²⁹ Andersen, Svend: *Som dig själv*, s. 17.

³⁰ Rachels, James & Rachels, Stuart: *Rätt och fel*, s. 9.

³¹ Jansdotter Samuelsson, Maria, Gustafsson Lundberg, Johanna och Borg, Annika: *Kön, Teologi och etik. En introduktion*. Studentlitteratur, Lund, 2011 s. 115.

³² Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric: *Teologisk Etik*, s. 88.

Den *teleologiska teorin* grundar sig i konsekvenserna av en handling, och kriteriet på en rätt handling är att den medför goda konsekvenser. Vilka goda konsekvenser som bör eftersträvas finns det olika uppfattningar om men vanligt är att det goda som eftersträvas är t.ex. lust, nytta, välfärd eller intressen. Om en handling medför större överskott av gott än ont av alla alternativa handlingar bör handlingen således utföras. Detta medför att konsekvenser som bedöms vara dåliga kan följa av handlingen, men om de goda konsekvenserna överväger de dåliga är det ändå en god handling. Här ser vi ett fokus på konsekvens av handling vilket också syns i nutida teleologiska teorier där de ofta kallas just konsekvensetiska teorier. Det goda föregår uppfattningen om vad som är moraliskt rätt och en handling är moraliskt rätt om den maximerar det goda. Detta för med sig att teleologiska teorier ofta behöver kombineras med en uppfattning om vad som är moraliskt gott för att bli en fullständig teori.³³ Till den teleologiska teorin hör etisk egoism och utilitarism, av vilka utilitarismen är den mest betydelsefulla inriktningen. För en allmän förståelse för utilitarism är en handling rätt om den producerar maximalt med lycka till maximalt antal människor.³⁴ Kriteriet på en god handling är således att den skall medföra maximalt goda konsekvenser för alla människor och den överordnade moraliska princip som finns inom utilitarism kallas ”nyttoprincipen”. Denna princip kräver att vi producerar så mycket lycka som möjligt i våra handlingar under alla omständigheter.³⁵ Det som är gott brukar också vanligen beskrivas som lycka eller välbehag.³⁶

I den *deontologiska teorin* är det inte bara handlingens konsekvenser som räknas med i avvägningen av en handlingens moraliska status. Här är även andra egenskaper av handlingen viktiga vilket gör att en handling kan vara moraliskt rätt om den har vissa egenskaper trots dess konsekvenser. Deontologer har dock olika uppfattningar om vilka dessa andra egenskaper ska vara men det gemensamma för dessa teorier är att de inte är teleologiska och att de inte enbart är handlingens konsekvenser som avgör en handlingens moraliska riktighet. Dessa teorier kan vara av två olika slag. Den första är *regeldeontologiska teorier*, vilka hävdar att en handling är rätt om den faller under en eller flera generella moralregler. Reglerna är då giltiga oavsett dess konsekvenser. Till denna utformning hör den *kantianska etiken* vilken är den mest betydelsefulla teorin inom den deontologiska teorin. Kant tänker sig att det finns vissa absoluta moralregler som gäller utan undantag.³⁷ Kriteriet på en god handling för den kantianska etiken är att den ska ha en giltig maxim som vi motsägelsefullt kan upphöja till

³³ Bexell, Göran, Grenholm, Carl-Henric: *Teologisk Etik*, s. 89.

³⁴ Rachels, James & Rachels, Stuart: *Rätt och fel*, s. 132.

³⁵ Rachels, James & Rachels, Stuart, aa, s. 117

³⁶ Aa, s. 132.

³⁷ Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric, aa, s. 107.

allmän lag för alla. Denna regel kallas för det kategoriska imperativet.³⁸ Den andra gruppen teorier är *handlingsdeontologiska teorier* vilka hävdar att en handling kan vara rätt även om den inte medför maximalt goda konsekvenser och även om den inte faller under en generell handlingsregel. Här är det egenskaperna hos den enskilda handlingen som avgör om den är rätt eller ej.³⁹

Dygdetik är en etisk teori som anger skiljer sig från de två ovannämnda och svarar på frågan om vad som är en rätt handling och en god människa på ett speciellt sätt. Inom denna etiska teori söker man istället efter vad som är en god människa och vad som kännetecknar önskvärda mänskliga karaktärsegenskaper. Enligt denna hållning så ska en etisk teori inte innehålla principer som anger vad som utmärker en rätt handling utan istället ange vilka karaktärsegenskaper som är önskvärda att ha. Inom dygdetiken finns också föreställningen att det är själva frågan om vad som utmärker en god människa som är primär framför frågan om vad som gör en handling rätt eller god. Här handlar moralen främst om att försöka odla önskvärda goda egenskaper framför att utföra rätta handlingar.⁴⁰ Själva begreppet dygd definieras, enligt Bexell och Grenholm:

(...) som en förvärvad mänsklig karaktärsegenskap som är önskvärd, disponerar människor att utföra rätta handlingar och gör dem skickade för det mänskliga livet som helhet. En dygd är till skillnad från en last en sådan karaktärsegenskap som är moraliskt värdefull.⁴¹

En ”last” är således en karaktärsegenskap som är klandervärd och som formar människan att göra vad som är orätt till skillnad från dygden.⁴²

Dessa tre etiska teorier, *teleologiska*, *deontologiska* och *dygdetiska*, ska jag ha som grund för att svara på min analysfråga: *Vad kännetecknar en rätt moralisk handling och en god människa?* Genom att använda dessa teorier då jag läser Hauerwas och Schweiker kan jag lättare identifiera det som de säger är en rätt moralisk handling och en god människa i deras kristna etik och således svara på min analysfråga och som hjälp i sökandet efter svaret på min huvudfrågeställning.

³⁸ Grenholm, Carl-Henric: *Bortom Humanismen*, s. 40.

³⁹ Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric: *Teologisk Etik*, s. 107.

⁴⁰ Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric, aa, s. 125.

⁴¹ Aa, s. 126.

⁴² Aa, s. 126.

Grund för en kristen etik

Kristen etik och andra religioners etik är ofta moraliskt tvetydig och har lett till stort inflytande på moralen. Inflytandet har varit av olika slag och inspirerat till både fördömande och kärleksfullhet. Denna tvetydighet kan gälla religionen lika väl som lärosystemet som individer och grupper har inspirerats av. Att vara kristen behöver inte innebära att man lever moraliskt rätt utan det kan ofta vara så att kristna istället lever på ett sätt som starkt strider mot religionens fundamentala värden. Detta är ett uttryck för att moralen har fått en viss självständig status från religionen så att religionen i allmän mening får en moralisk bedömning. Trots detta är synsättet motsagt av andra uppfattningar i frågan.⁴³ I Bexell och Grenholms bok *Teologisk etik* har de staplat upp två olika uppfattningar om relationen mellan religion och moral. Den första är *att moralen behöver religionen som grund*, den andra är *att moralen inte behöver religionen som grund*.⁴⁴ Oavsett vilken ståndpunkt man har i denna fråga finns det ett kunskapsteoretiskt problem som präglar den kristna etiken. Detta gäller vilka slags skäl som kan anföras för att berättiga moraliska omdömen och för att innehållet i en kristen etik skall vara eller bli berättigat. En skiljelinje för detta anger Grenholm i *Bortom Humanismen* och gäller hur man uppfattar förhållandet mellan uppenbarelsen i Kristus som källa till moralisk insikt eller om man uppfattar rationella överväganden som källor till moralisk insikt. Dessa två uppfattningar kallar han för en *förnuftsbaserad etik* och en *uppenbarelsesbaserad etik*.⁴⁵

Den *förnuftsbaserade etiken* grundar sin etik i grundläggande etiska principer och värden som går att komma fram till genom vanliga mänskliga överväganden dvs. förnuftsöverväganden. Den uppenbarelse i Kristus som vissa vittnar om ligger således inte till grund för etikens innehåll utan istället är det enbart mänskliga erfarenheter och överväganden som kan göras av alla människor oavsett och oberoende av vilken livsåskådning och tro man omfattar som ligger till grund för etiken. Den motsatta ståndpunkten är den *uppenbarelsesbaserade etiken* vilken går ut på att alla de skäl som kan anföras för att ge ett moraliskt omdöme giltighet ytterst grundar sig i uppenbarelsen i Jesus Kristus. Genom denna uppenbarelse får människan sin insikt om vad som är rätt och gott. Genom detta synsätt anser man således att erfarenheter och rationella överväganden inte ligger till grund för etikens innehåll utan endast Kristus.⁴⁶

⁴³ Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric: *Teologisk Etik*, s. 46–47.

⁴⁴ Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric, aa, s. 47–49.

⁴⁵ Grenholm, Carl-Henric: *Bortom Humanismen*, s. 21.

⁴⁶ Grenholm, Carl-Henric, aa, s. 21–22.

Grenholm presenterar även en tredje uppfattning som finns hos nutida kristna teologer angående relationen mellan förnuft och uppenbarelse. Denna kallar han för en *teologisk anknytningsetik*. Det går ut på att de skäl som anförs för etikens innehåll är grundad i både uppenbarelsen i Kristus och på andra överväganden som är oberoende av ens livsåskådning. Här är således både det mänskliga förnuftet och uppenbarelsen i Kristus en källa till innehållet i en kristen etik. ”Kristen etik anknyter till vanliga mänskliga erfarenheter och räknar med att dessa ger moralisk insikt, samtidigt som uppenbarelsen i Kristus har en särskild auktoritet i etiska frågor.”⁴⁷

Genom att använda mig av de tre teorierna över grundinnehållet i en kristen etik hoppas jag kunna se vilken av dessa tre som etikerna som jag har valt att studera ansluter sig till. Detta är således den teori jag kommer använda mig av för att svara på min analysfråga: *Vilken betydelse har förnuft och uppenbarelse i författarnas argumentation för innehållet i en kristen etik?*

Starkare krav för kristna?

För att lokalisera om författarna anger några krav på de kristna att handla moraliskt kommer jag att ge tre svar. Det är denna analysfråga som har tydligast teologisk karaktär och det är också här det framkommer att jag själv är lutheran då denna fråga är influerad och tar upp lagens tredje bruk. Det är en fråga som hänger samman just med om det finns några etiska krav för de kristna som Martin Luther också frågade sig. Han hävdade att människor handlar spontant och frågade sig då hur Guds bud utformar sig för kristna och hur dessa kraven då kan se ut. Luther tänkte sig att lagen har två bruk.⁴⁸ Andra lutheraner tänkte sig senare att det även fanns ett tredje bruk vilken Melanchthon, som var Luthers medarbetare, formulerade vidare. En huvudlinje inom lagens tredje bruk är att den troende människan behöver lagen som riktlinje och norm i sitt liv för att handla moraliskt. Det finns dock vitt skilda uppfattningar om lagens tredje bruk som handlar om att det går att förena läran om den kristna människans frihet med läran om lagens tredje bruk.⁴⁹

Själva ordet ”krav” och den förståelse som jag kommer använda är att ett krav är ett ”önskemål som ställs upp som villkor för att utföra viss handling”.⁵⁰ Denna användning av

⁴⁷ Grenholm, Carl-Henric: *Bortom Humanismen*, s. 22.

⁴⁸ Grantén, Eva-Lotta: *Utanför Paradiset. Arvsyndsläran i nutida luthersk teologi och etik*. Verbum, Stockholm, 2013 s. 134.

⁴⁹ Grantén, Eva-Lotta, aa, s.134.

⁵⁰ Norstedts: *svensk ordbok*. Tredje reviderade upplagan. Språkdata och Norstedts ordbok, Stockholm, 1999 s. 629.

ordet ”krav” kommer jag använda då jag söker svar på min analysfråga: *Har kristna ett starkare krav på att handla gott än andra människor?* Detta kommer hjälpa mig att lokalisera de etiska krav som författarna eventuellt anger. Analysfrågan är i grund och botten en ja-/ och nej-fråga men jag har utvecklat tre teorier till att svara på denna fråga. Därför kommer jag att presentera vad som ligger bakom och till grund för dessa tre svar för att sedan kunna svara på min analysfråga.

Den första uppfattningen och svaret jag kommer behandla är den som säger att det finns ett större krav på kristna att handla gott. Inom denna teori finns det således vissa normer och principer som gäller för kristna men inte för andra människor. Denna uppfattning tycks höra samman med en uppenbarelsesbaserad etik. Att svara ja på frågan tycks då vara grundat i att det finns ett gudomligt påbud i uppenbarelsen som argumenteras utifrån att uppenbarelsen i Kristus står till grund för den etiska teorin som man omfattar. Denna teori kallar jag för en *exklusivitetsteori* då den anger att den kristna tron ger något unikt till ens moral som inte andra människor är en del utav.

Om kristna däremot inte har ett större krav att handla gott kallar jag detta för en *analogiteori*. Denna teori kopplas samman med en förnuftsbasead etik som tar hänsyn till det vanliga och allmänna mänskliga förnuftet. Att svara nej på analysfrågan görs då med hänseende till att det inte finns ett gudomligt påbud som omfattar de kristna mer än andra. Det finns således en analogi, dvs. likhet eller överensstämmelse, för alla människor. Det mänskliga förnuftet styr här svaret och hänsyn till en människas trosövertygelser tas således inte. Inom detta nej-svar kan det dock finnas ett allmänt krav att handla rätt för hela mänskligheten men inget specifikt på den som är kristen. Løgstrups teori om det etiska kravet blir således ett exempel på ett *nej*-svar då han anser att alla människor har samma etiska krav men att det ligger i den personliga makten som alla har. Det finns i denna makt ett etiskt krav för alla att handla på ett sätt som tar tillvara på andra människors liv.⁵¹

Dessa två svarsalternativ anser jag ger en alltför snäv bild av denna fråga eftersom den kan vara mer komplicerad än såhär. Därför har jag valt att använda ett tredje svarsalternativ vilket är en *kombinationsteori* som tar hänseende till att man kan tycka att kristna till viss del har ett större krav men att detta till viss del finns samma krav för alla, oavsett tro, att handla efter vissa principer. *Kombinationsteorin* låter sig bäst förenas med den teologiska anknytningsetiken. I denna kombinationsteori är både det mänskliga förnuftet och den religiösa uppenbarelsen viktigt. Man bör således handla efter sitt förnuft och efter sin religiösa

⁵¹ Løgstrup, K. E.: *Det etiska kravet*, s. 51–52.

tro och grundar sitt handlande i båda dessa källor. Detta innebär att man kan känna ett krav på att agera på ett visst sätt med hänseende till både sitt förnuft och till en gudomlig uppenbarelse och tro. Dessa två källor används då i ett samspel som således kan bli fördjupande för båda källorna i sitt moraliska tänkande och handlande.

Tillämpbarhet och rimlighet

För att tillämpbarhets- och rimlighetspröva de svar jag får fram på vilka krav som framkommer hos de två etikerna har jag valt att sätt upp ett antal kriterier som jag kan pröva på svaren och se om de moraliska omdömena är godtagbara. Dessa kriterier är hämtade ur Grenholms *Att förstå religion*. Det första kriteriet är *universaliserbarhetskriteriet* och hävdar att ett moraliskt omdöme är giltigt om det är universaliserbart och således kan gälla för alla människor och alla liknande handlingar. Det andra kriteriet jag kommer använda är *konsistenskriteriet* och går ut på att ett moraliskt omdöme är godtagbart då det är logiskt förenligt med andra moraliska omdömen som vi anser är rimliga. Detta innebär att det inte ska råda några logiska motsägelser mellan rimliga moraliska omdömen. Det tredje kriteriet är *erfarenhetskriteriet* vilket innebär att ett moraliskt omdöme som är rimligt ska stämma överens med mänskliga erfarenheter och observationer. Den etiska modellen ska således stämma överens med människans moraliska erfarenheter och erfarenheter av möten med andra människor. Det fjärde och sista kriteriet är *integrationskriteriet* som går ut på att ett moraliskt omdöme som är godtagbart ska vara integrerat med de övertygelser som vi i övrigt håller för sanna och har kunskap om. Detta innebär att det moraliska omdömet inte får motsäga vad vi vet ifrån vetenskaplig forskning och att det ska stämma överens med övriga antaganden om tillvaro och det mänskliga livet vilken ingår i den livsåskådning vi omfattar.⁵²

Genom dessa fyra kriterier, *universaliserbarhetskriteriet*, *konsistenskriteriet*, *erfarenhetskriteriet* och *integrationskriteriet*, ämnar jag kunna svara på min analysfråga som lyder: *Är de etiska kraven tillämpbara och rimliga?* Utöver detta hjälper dessa kriterier mig att kritiskt granska mina svar som jag får från den innehållsliga idéanalysen av mina materialböcker.

⁵² Grenholm, Carl-Henric: *Att förstå religion*, s. 305.

Sammanfattning

I detta kapitel har jag presenterat den teoretiska plattform som jag står på när jag ska ta mig an materialböckerna och tydligare förklarat hur jag ska närma mig svar på min frågeställning och mina analysfrågor. Till att börja med förklarade jag några teorier om vad som kännetecknar ett rätt moraliskt handlande och vad man kan se som en god människa och hur man kan närma sig svaret på det. Genom att placera in Hauerwas och Schweiker i en av dessa teorier (*Teleologisk etik, deontologisk etik och dygdetik*) kommer jag finna svar på min första analysfråga och se vad som kännetecknar ett moraliskt handlande.

Grunden för kristen etik diskuterade jag sedan och kom fram till ett problem som behövde redas ut. Detta är vilken etisk teori som ligger till grund för deras tolkning av kristen etik. Där fann jag den *uppenbarelsesbaserade etiken*, den *förnuftsbaserade etiken* och den *teologiska anknytningsetiken*. Dessa tre grundteorier kommer hjälpa mig till svar på min andra analysfråga som berör just vilka etiska teorier som ligger till grund för författarens framställning av en kristen etik.

Min analysfråga om det finns ett starkare krav för kristna att handla gott och rätt kommer jag att försöka reda ut, liksom ovanstående analysfråga, på vilken grund den kristna etiken vilar. Om kristna har ett större krav att handla gott kallar jag detta för en *exklusivitetsteori* vilken liknar en uppenbarelsesbaserad teori. Om kristna inte har ett större krav kallar jag detta för en *analogiteori* där teorin istället grundar sig i det mänskliga förnuftet. Till detta finns även en *kombinationsteori* vilket liknar den teologiska anknytningsetiken som tar hänsyn till både det mänskliga förnuftet och en gudomlig uppenbarelse. Detta kommer även hjälpa mig att nå fram till svar på min huvudfrågeställning.

Slutligen angav jag de kriterier på vilka jag ska kritiskt pröva mina svar på både huvudfråga och min fjärde och sista analysfråga. De kriterier jag kommer använda är: *universaliserbarhetskriteriet, konsistenskriteriet, erfarenhetskriteriet och integrationskriteriet*.

Dessa är de fyra frågor som jag kommer använda som analysfrågor och även presenterade i inledningskapitlet: *Vad kännetecknar en rätt moralisk handling och en god människa? Vilken betydelse har förnuft och uppenbarelse i författarnas argumentation för innehållet i en kristen etik? Har kristna ett starkare krav på att handla gott än andra människor? Är de etiska kraven tillämpbara och rimliga?*

William Schweiker

Till att börja med kommer jag att översiktligt presentera William Schweikers två böcker och presentera vad dessa böcker handlar om. Slutligen kommer jag att, under fyra rubriker, presentera de svar på mina analysfrågor som författarens två böcker har gett denna analys.

Theological Ethics and Global Dynamics

I denna bok behandlar Schweiker främst den teologiska etiken i dagens globala värld med all dess dynamik och framtida utmaningar. Han fördjupar sig genomgående i den kristna och judiska kulturen när han väljer sina exempel på hur en religion fungerar och bör fungera i världen idag, då det handlar om dess etiska tillgångar. Alla människor är värderande varelser och inom alla typer av kulturer och globalt i världen är moraliska frågor närvarande och har också i alla tider varit närvarande.⁵³ Schweiker beskriver att det idag finns stora moraliska utmaningar som religioner behöver ta hänsyn till eftersom människor av vår tid har skapat och gjort multikulturalism till en vardag på många platser på jorden.⁵⁴ En grundläggande term som Schweiker använder sig av i boken är ”global dynamics”, vilken syftar på att vi människor alla är inblandade i sociokulturella, ekonomiska processer och olika strukturer i samhället idag.⁵⁵ Schweiker har en teori om att det finns en kraft i världen idag vilken han kallar ”overhumanisation”. Detta syftar till människans drömmar och stävan mot en tid då människan kan kontrollera sjukdomar, fertilitet och hunger och således kan styra naturens lagar med hjälp av den moderna forskningen och teknologin som tidigare varit omöjlig att åstadkomma men nu inte ser helt omöjlig ut. Detta är ett något som tidigare stått utanför den mänskliga makten men som Schweiker nu formulerar en etik till och då anser att den teologiska etiken har något speciellt och unikt att tillföra till den allmänna etiken.⁵⁶

Skapelsen som metafor lyfter Schweiker fram som viktig. Den talar om tidens plats, människans ansvar, föreställningsförmågans plats och samvetet. Genom skapelsen som en metafor och metod kan vi klara av pluralismens nutida och framtida svårigheter. Det finns idag nya former och platser där människor känner solidaritet, tillhörighet och identitet. Dessa är till exempel staden, hemmet och internet och där skapar man sig nya idéer för vad som är gott och det är i dessa moraliska rum som vi människor idag agerar i.⁵⁷ Detta gör att

⁵³ Schweiker, William: *Theological Ethics and Global Dynamics*, s. 4.

⁵⁴ Schweiker, William, aa, s. 6.

⁵⁵ Aa, s. 5.

⁵⁶ Aa, s. 11-12.

⁵⁷ Aa, s. 11.

religionen måste ta vara på vissa värden och principer för att kunna leva vidare i kärlek till sin nästa med dessa nya plattformar. Människan ser Schweiker som ett inkomplett projekt där målet med dess handlingar inte bara berör jaget utan även berör andra människor. Att vara människa är således att vandra mot en identitet som präglas och är bunden till andra människor och detta måste vi ta vara på som ansvariga agenter.⁵⁸

Responsibility and Christian Ethics

Schweiker formulerar i denna bok fram en ansvarsetik och söker förklara hur denna etik passar ihop med den kristna etiken. Människan är enligt Schweiker en agent som har ansvar för sitt handlande och den kristna tron intensifierar flera olika principer av ens handlande och ansvar som till exempel, moralisk jämlikhet, ömsesidighet och budet om kärlek till sin nästa vilket då blir en radikalare uppfattning av ansvar.⁵⁹ Iden om att ansvar står i centrum av etiken talar och beskriver nödvändigheten av att människan är sig själv och har relationer med andra människor. I detta kommer olika typer av ansvar fram eftersom människan till grunden är en social varelse.⁶⁰ Människans personliga agentskap gör att man som agent äger sina handlingar och står ansvarig för dem alla. Vi behöver enligt Schweiker förstå världen genom våra egna handlingar och förstå att det är vi som agerar och inte en transcendent agent. Detta för att vi som agenter ska förstå världen och respektera skapelsen.⁶¹

Schweiker lyfter likt Immanuel Kant upp ett imperativ att följa, Schweikers imperativ handlar om ansvar vilket han anser ska genomsyra den kristnes moral. Detta imperativ lyder: ”In all our actions and relations we are to respect and enhance the integrity of life before God.”⁶² Det som är en stor skillnad med Schweikers imperativ, jämfört med Kants, är hans teori om ”integrity of life”. För att förstå detta behöver man gå till hans moraliska värdeteori vilket han säger består av två nivåer, en högre och en lägre. Den första, lägre nivån, är de goda värden som direkt bedöms vara eftersträvansvärda och främjande, såsom glädje eller det allmänt goda. Den andra, högre nivån, definieras med att man har respekt till själva engagemanget, att respektera och främja den lägre nivåns goda, medan det i sig själv utgör något unikt gott i ett meningsfullt liv.⁶³ Detta är att värna om helheten i tillvaron och inte bara

⁵⁸ Schweiker, William: *Theological Ethics and Global Dynamics*, s. 208.

⁵⁹ Schweiker, William: *Responsibility and Christian Ethics*, s. 9-10.

⁶⁰ Schweiker, William, aa, s. 15.

⁶¹ Aa, s. 17.

⁶² Aa, s. 33.

⁶³ Aa, s. 114-115.

det mänskliga livet.⁶⁴ Imperativet om ansvar artikulerar de centrala delarna av kristen tro anser Schweiker och det är också kring detta imperativ han bygger sina argument på i sin bok. Om vi som människor agerar efter detta imperativ bekräftar vi således Gud genom våra handlingar och med oss själva som ansvarig agent för dessa. Denna bok presenterar således en tydlig teori om en ansvarsetik med ett tydligt imperativ som ska prägla människans handlingar och person i relation till Gud. Detta gör Schweiker med en accent på ansvaret hos de kristna som bör efterleva detta imperativ för att bekräfta och efterleva Guds bud.

Schweikers goda människa

Schweiker lyfter i båda sina böcker som jag här har valt att analysera fram olika typer av teorier för vad som kännetecknar en moralisk handling och en god människa. I sin ansvarsetik syns en deontologisk etik där man bör handla efter vissa moraliska imperativ. I *Responsibility & Christian Ethics* syns detta tydligast då Schweiker även formulerar ett tydligt imperativ som han anser ska genomsyra ens handlingar för att vara en god människa. Här är det människans ansvar som agenter i sina handlingar som är viktigt. ”In all our actions and relations we are to respect and enhance the integrity of life before God.”⁶⁵ Att ta ansvar är en grund för mänskligt liv och det är viktigt för alla typer av etik som verkligen vill behandla de problem och svårigheter som människor och samhället står inför.⁶⁶ Således är en god människa en som tar ansvar för sina handlingar och sina relationer. Detta påminner om en *regeldeontologisk teori* eftersom den hävdar att en handling är rätt om den faller under en eller flera moralregler. Dessa regler är enligt denna teori giltiga oavsett dess konsekvenser. Ansvar står som en grundbult i alla handlingar man utför och Schweiker kopplar detta till vad en god människa är. Kvar är dock hans fokus på ”the integrity of life” vilket har att göra med trohet och tillit till något projekt och att värna om helheten i tillvaron och inte bara det mänskligt goda.⁶⁷ Det moraliska imperativet talar i och med ”the integrity of life” om att respekten till helheten skall fördjupas. Att följa det moraliska imperativet gör således att du lättare kommer att utföra moraliska rätta handlingar. Detta innebär att Schweikers inriktning även kan tolkas vara *teleologiskt*. Det som står fast är att en handling som genomsyras av Schweikers imperativ är en rätt moralisk handling.

⁶⁴ Schweiker, William: *Responsibility and Christian Ethics*, s. 128.

⁶⁵ Schweiker, William, aa, s. 33.

⁶⁶ Aa, s. 28.

⁶⁷ Aa, s. 115.

Skillnaden mellan ovanstående bok och *Theological Ethics And Global Dynamics* är att den är riktad till en bredare publik i och med att Schweiker där talar om en bredare teologisk etik och hur den teologiska etiken ska verka i en tid av många världar. Dock lyfts människans ansvar fram som betydande även i denna bok och i kontexten att döma lyfts även den kristna etiken fram specifikt även här. Han följer sitt moraliska imperativ vilket även här handlar om att man i alla handlingar och relationer ska respektera och förbättra livet.⁶⁸ I en värld med ökande social kontakt via internet och i globala medier och med tillgång till olika sorters vapen som upprätthåller lidande i världen blir rättvisa och respekt två viktiga värden att söka, men även förlåtelse och dess kraft att sprida barmhärtighet är viktig. Förlåtelse och barmhärtighet kan ge kraft till att återskapa mänsklig gemenskap och minska våld vilket gör dessa till viktiga imperativ att följa i sina handlingar.⁶⁹ Till detta är berättelser också viktiga för att förstå sig själv och andra för att reflexivt kunna möta sin nästa. En bibelberättelse som återkommer för Schweiker i boken är skapelseberättelsen. Skapelseberättelsen är en berättelse där skapelsen besestrar kaoset genom att möjliggöra en ordning för liv och utmaningen som finns idag är att leva rätt i världen som är beroende av skapelsens rättvisa och nåd.⁷⁰ Ett grundläggande moraliskt krav som Schweiker presenterar är ömsesidighet som visar sig tydligast i den gyllene regeln där det står att vi ska behandla andra som vi själv vill bli behandlade. Skapelsen kan då fungera som en symbol för den etiska och pluralistiska av livet som präglas av synd men ändå förklarar vad som är viktigt för mänskligheten.⁷¹ Ömsesidighet är det imperativ som Schweiker lägger till som viktigt i denna bok. Således är det även här en *deontologisk etik* som framkommer för att känneteckna en rätt moralisk handling och en god människa.

Sammanfattningsvis framkommer det en *deontologisk etik* i båda Schweikers böcker där det moraliska imperativet som framkommer är att man som en god människa ska ta ansvar för sina handlingar och sina relationer genom att visa respekt och ömsesidighet inför varandra. Det moraliska imperativet talar även om ”the integrity of life” vilket gör att Schweikers etik i viss mån även kan tolkas vara *teleologisk*.

⁶⁸ Schweiker, William: *Theological Ethics and Global Dynamics*, s. 37.

⁶⁹ Schweiker, William, aa, s. 13.

⁷⁰ Aa, s. 17.

⁷¹ Aa, s. 35.

Förnuftets uppenbarelse

I Schweikers två böcker som jag har analyserat framkommer en tydlig vikt vid förnuftet i framställningen av den kristna etik som han presenterar. Förnuftet kan och bör dock hämta kraft i uppenbarelsen i Kristus och det som är unikt med den kristna tron. Schweiker skriver om tiden som i det moderna samhället ses som tom. Detta kontrasterar han med den kristna förståelsen. Naturens rytm med ljus-mörker, soluppgång-solnedgång försvinner med en elektrifierad värld och detta är en del av det som Schweiker kallar för ”overhumanisation”.⁷² Folk antar att imorgon varken är bestämd eller ens behöver hända, den behöver heller inte vara full med något som man måste göra eller handla för.⁷³ Denna förståelse av tomrum som på grekiska, och som även har blivit den religiösa betydelsen, är kaos kontrasteras till iden om den ordnade världen, kosmos.⁷⁴ Det finns ingen moralisk ordning utanför människan utan det som gör tiden meningsfullt existerar inte utan en Gud.⁷⁵ Detta vittnar om att Schweiker förståelse dock har starka betoningar på uppenbarelsens roll i den kristna etiken.

Betoning på det moraliska imperativet om ansvar som framkommer hos Schweiker i sin etik använder sig av förnuftet, men alltid har det i en dialog med den kristna tron och vilka implikationer detta får för den kristnes moral. Betoningen på agentskapets funktion och betydelse för människan och mänskligheten visar också på förnuftets betydelse och grund i Schweikers beskrivning av kristen etik och han anser också att ansvar är också en grund för mänskligt liv.⁷⁶ Vidare kopplar Schweiker kristen tro till detta förnuft och insikt om ansvar och anser att den kristna tron handlar om makten att kunna vara ansvarig för sin handling och göra den med respekt och med integritet till liv inför Gud.⁷⁷ Ansvar och agentens funktion är viktigt för alla typer av etik som vill behandla verkliga problem som samhället står inför vilket förstärker Schweikers teori då den även gäller andra typer av etik och inte endast den kristna etiken.⁷⁸ Källorna till Schweikers etik är hämtade från olika håll, Bibeln, kristen tradition, filosofisk och teologisk etik och även politisk teori. Kristen tro måste förankras historiskt och komparativt med respekt till andra religioner och trossystem i världen.⁷⁹

Sammanfattningsvis gör kombinationen av både förnuftet och den gudomliga uppenbarelsen i hans etik att den passar väl in i en *teologisk anknytningsetik*, och går ut på att

⁷² Schweiker, William: *Theological Ethics and Global Dynamics*, s. 67.

⁷³ Schweiker, William, aa, s. 72.

⁷⁴ Aa, s. 70.

⁷⁵ Aa, s. 78.

⁷⁶ Schweiker, William: *Responsibility and Christian Ethics*, s. 20.

⁷⁷ Schweiker, William, aa, s. 31.

⁷⁸ Aa, s. 28.

⁷⁹ Aa, s. 47.

grunden i etiken är grundad och tar hänsyn till både uppenbarelsen i Kristus och i det mänskliga förnuftet.

Den kristnes ansvar

För Schweiker framkommer betoningen på ansvaret hos varje människa. Detta krav om ansvar och agentskap som finns i hans etik kopplas till den kristna etiken och den kristna tron. Detta sätter ett specifikt krav och uppmaning till de kristna att de ska undersöka och utvärdera sina liv för att komma till insikt om sig själv och hur man ska leva och handla i sitt liv. Betydelsen för moralen som detta får är att ens existens ska kopplas samman i en större kontext av flera moraliska frågor. Detta hjälper en att kritiskt utreda och utveckla ens eget och andras liv.⁸⁰ Som kristna bör vi då förstå oss själva som agenter som står i relation till andra och till världen och att i ens liv manifesteras en strävan efter helhet för sig själv och sin nästa.⁸¹ Imperativet om ansvar artikulerar enligt Schweiker de centrala delarna av kristen tro och om man agerar efter detta imperativ bekräftar man genom sina handlingar Gud och sin kristna tro.⁸² Här lyfts således ett krav fram på alla människor som moraliska agenter och som ansvariga för sina handlingar vilket är något som grundar sig i det mänskliga förnuftet, men som Schweiker även kopplar samman med den kristna tron då han menar att kristna har något unikt att bidra med till moralen. Detta faller således in i min *kombinationsteori* som kan kopplas samman med den *teologiska anknytningsetiken*. Detta eftersom Schweiker inte helt tydligt ger ett ja eller nej på frågan om kristna har ett större krav att handla gott men han sätter ett krav på alla att ta ansvar och de kristna har med sin tro delvis ett större krav på sig.

I *Theological Ethics And Global Dynamics* framkommer inte något tydligt starkare krav för kristna att handla gott. Här skriver Schweiker till alla olika inriktningar av etik men förespråkar och föreslår en teologisk etik som kan bidra till något speciellt och han har också fokus på just den kristna etiken. Detta syns tydligt på de exempel han ger där till exempel det moraliska livet bäst förstås genom metaforer till skapelsen.⁸³ Likaså anser han att den gyllene regeln ger ett tydligt och bra svar på hur man kan stoppa våld som drivs av moralisk galenskap.⁸⁴

Ett starkare krav på att handla gott för kristna manifesteras således inte helt tydligt genom Schweikers böcker men det finns ett starkt moraliskt imperativ, att kristna skall ta ansvar för

⁸⁰ Schweiker, William: *Responsibility and Christian Ethics*, s. 39.

⁸¹ Schweiker, William, aa, s. 47.

⁸² Aa, s. 208.

⁸³ Schweiker, William: *Theological Ethics and Global Dynamics*, s. 210.

⁸⁴ Schweiker, William, aa, s. 192.

sina handlingar och sina relationer genom att visa respekt och ömsesidighet för sina medmänniskor. Kravet att handla och agera som en ansvarig agent finns dock hos alla människor men i båda böcker jag analyserat finns ett krav som syns tydligast genom den kristna tron. Det är utifrån denna teori om ansvar som man som kristen ska agera och använda som grund i sitt förnuftiga övervägande. Schweiker har genomgående i båda böckerna hänvisat till den kristna tron när det kommer till att formulera moraliska imperativ och visat på att kristna visst har ett starkare krav på grund av sin tro. Detta gör att jag drar slutsatsen att Schweiker står för en *kombinationsteori* i frågan om kristna har ett större krav att handla gott än andra människor och således anser att man kan ta kraft ur både förnuftet och uppenbarelsen då man ska handla.

Kravets möjlighet

Det är under denna rubrik jag ska testa kravets rimlighet och om de är tillämpbara i verkligheten vilket min sista analysfråga efterfrågar. Till detta har jag använt de fyra kriterierna jag presenterade i teorikapitlet: *universaliserbarhetskriteriet*, *konsistenskriteriet*, *erfarenhetskriteriet* och *integrationskriteriet*.⁸⁵

Det krav som framkommer hos Schweiker i hans moraliska imperativ är kravet på ansvar för sina handlingar och sina relationer genom att visa ömsesidighet och respekt. Detta skall man också göra inför Gud.⁸⁶ Med hänseende till att man ska följa Schweikers imperativ framför Gud kan inte alla människor räknas som delaktiga i detta då inte alla tror på en Gud. Bortsett från detta i hans imperativ anser jag att *universaliserbarhetskriteriet* fungerar på det moraliska imperativet då det skulle vara möjligt att det ska gälla för alla människor i alla handlingar och även, troligtvis, utan att det skulle gå emot några religiösa övertygelser. Om man dock har med den andra halvan av hans imperativ är det inte universaliserbart då det inte kan gälla alla människor att de måste följa imperativet inför Gud, om man inte tror på Gud.

Det andra kriteriet, *konsistenskriteriet*, utmanar Schweikers imperativ då det inte är logiskt förenligt med andra rimliga moraliska omdömen såsom att Gud, för vissa, inte existerar. Om man på samma sätt som ovanstående tar bort den delen av imperativet skulle det inte råda några logiska motsättningar med andra rimliga moraliska omdömen som vi har. Att vara ansvarig för sina handlingar och visa ömsesidighet och respekt till andra är något som de flesta skulle skriva under på även för andra etiska teorier.

⁸⁵ Grenholm, Carl-Henric: *Att förstå religion*, s. 305.

⁸⁶ Schweiker, William: *Responsibility and Christian Ethics*, s. 33.

Erfarenhetskriteriet talar om att den etiska modellen inte ska gå emot människans erfarenheter. För en kristen skulle Schweikers imperativ fungera utan problem och inte gå emot erfarenheter men för de som inte har en kristen tro går imperativet emot människans erfarenheter då det också här berör Gud. Det som dock skulle fungera utan större motsättningar är människans ansvar och agentskap i sina handlingar. Jag har svårt att tro att flera skulle gå emot Schweikers tanke om att man bör ta ansvar och är ansvarig för sina handlingar. Vi vet dock att inte alla tar ansvar för sina handlingar och dess konsekvenser och inte efterlever detta imperativ. Människan som ansvarig agent är ändå något som människan med sina erfarenheter kan hålla med om.

Det fjärde och sista kriteriet, *integrationskriteriet*, fungerar väl på Schweikers teorier om agentskap. Att människan är ansvarig för sina handlingar och att det är genom och i handlingar som vi hela tiden fungerar och existerar i. Vår tillvaro på jorden är något som inte går emot varken det mänskliga förnuftet eller någon etablerad vetenskap. Att vi följer Schweikers imperativ och gör våra handlingar inför Gud går dock inte att bevisa via någon vetenskap vilket gör att hans ansvarsetik går att integrera i övriga vetenskaper vi håller för sanna.

Schweikers imperativ ser inte så radikalt ut här, det som är speciellt är hans vilja till reflektion och reflexiv förmåga vilket han anser, speciellt, är viktigt för den troende kristna personen. För alla andra är agentskapet viktigt där varje människa är ansvarig för sina handlingar. Det är en hållning som i princip klarar sig igenom alla fyra kriterier och således är både rimligt och tillämbart att efterleva. För troende och kristna kan även hela Schweikers imperativ fungera som både rimligt och tillämbart i en etisk teori.

Stanley Hauerwas

I denna del om Hauerwas kommer jag liksom ovanstående avsnitt att göra en kort översikt av de två böcker jag har använt i mitt material. Sedan kommer de svar jag fått fram till mina analysfrågor från dessa böcker att presenteras under fyra rubriker.

Character and the Christian Life

I denna bok av Hauerwas utreds begreppet karaktär och dess relation till det kristna livet. Två centrala termer i boken är dygd och karaktär. Hauerwas anser att kristen etik har riktat in sitt moraliska arbete för mycket kring befallningar och bud och att kristna har en skyldighet att

lyda lagen och göra Guds vilja. Den teori som Hauerwas presenterar i denna bok är inte beroende eller byggd kring kristna bud och kring människans karaktär. Genom att tala om karaktär sätter man, enligt Hauerwas, kristna bud i ett större sammanhang i den moraliska världen.⁸⁷ Hauerwas har likt Schweiker betoningen på människans agentskap. Dock anser Hauerwas att allt man vet, vill och gör, hör ihop med mänskligt handlande. Det man gör, är man således.⁸⁸ Människans agentskap är nära relaterat till ens karaktär och för att tillägna sig en viss karaktär behöver man öva sin förmåga som agent. Detta koncept med karaktär betecknar vad som gör oss till medvetna moraliska agenter, jaget blir således bestämt efter ens karaktär och ens handlingar.⁸⁹

Idén om karaktär ger, enligt Hauerwas, en djupare mening att på ett konkret sätt diskutera kring relationen mellan Kristus och det moraliska livet. Kristen etik kan inte förkortas eller förminsкас till ett etiskt program eller mål eller ens hänvisa till vissa kristna principer såsom kärlek utan det kristna livet är enligt Hauerwas en fakta och sanning som skall levas ut.⁹⁰ Att vara kristen är också att ändra riktningen i livet och att inkludera alla handlingar i sin tro och leva med sitt kristna agentskap och karaktär. Det kristna livet innebär ett liv där man helt dedicerar sitt liv åt Gud. Att genomföra en förändring till det kristna livet måste då innebära en förändring av personen och även ens handlingar.⁹¹ Genom att ha en kristen karaktär verkar man i ett vidare samhälle och värld än andra.⁹² Öppenhet är till exempel ett resultat av den kristna karaktären då kristna riktar in sig mot Gud och formar sin karaktär efter detta.⁹³

Hauerwas hävdar att genom att skapa sitt liv genom sin karaktär även involverar människans innersta tro likväl som ens yttre handlingar. Genom detta kan en människas handlingar avslöja en människas motiv och intentioner eftersom det hon gör berättar direkt vem hon är.⁹⁴

⁸⁷ Hauerwas, Stanley: *Character and the Christian life*, s. 2-3.

⁸⁸ Hauerwas, Stanley, aa s. 18.

⁸⁹ Aa, s. 21.

⁹⁰ Aa, s. 180.

⁹¹ Aa, s. 198-199.

⁹² Aa, s. 223.

⁹³ Aa, s. 215.

⁹⁴ Aa, s. 202.

The Peaceable Kingdom

I denna bok utvecklar Hauerwas en dygdetisk teori där han talar om den dygdiga gemenskapen som kyrkan utgör och vad den gör med oss människor. Genom en gemensam mänsklig moral kan vi människor inte skapa ett fredligt rike utan det är genom vår trohet, vilken formas i en fredlig gemenskap där man inte fruktar olikheter, som Guds fredliga rike kan skapas.⁹⁵ Den fredliga gemenskapen fungerar som en grogrund för människan och för en fredlig värld, däri grundas ens moral. Regler och bud är något som Hauerwas anser är sekundärt i förhållande till dygder eftersom dygder riktar in människan mot det sanna målet och det mänskligt goda. Här är Hauerwas överens med både Platon och Aristoteles.⁹⁶ Den viktiga etiska frågan i Hauerwas kristna etik kretsar kring vilken människa det är önskvärt att vara och beroende på vilken gemenskap en människa tillhör är det avgörande för vilken människa man utvecklas till och blir. För kristna är det viktigt att bli lik Jesus eftersom han tydligt anses visa typiska goda egenskaper att inneha. Då behövs en kyrkas gemenskap som utövar dessa dygder. Att kopiera Jesus liv hjälper således inte en att bli en god människa utan den dygdiga gemenskapen är det som är viktigt.⁹⁷

I boken är tanken om det fredliga riket viktigt och en längtan att eftersträva detta rike på jorden finns med som tema genom boken. Kristnas uppgift är då, enligt Hauerwas, att försöka skapa och odla fram Guds fredliga rike här på jorden. Kristna ska inte försöka kontrollera historien utan istället ska de visa sin trohet mot ett sätt att leva som hör samman med det fredliga riket.⁹⁸ Vi människor lär oss inte vad detta fredliga Gudsrike är genom att lära oss vad frihet och jämlikhet är, utan för att lära oss det måste vi erfara det fredliga riket. Det kan vi göra i en dygdig gemenskap eftersom vi där kan veta vilken slags jämlikhet och frihet vi ska längta efter.⁹⁹ I en kristen etik ska kyrkans natur vara i centrum och visa vägen för människor i deras strävan att nå det fredliga riket. Världen har dock ingen möjlighet att veta hur detta rike och värld är om inte kyrkan finns och visar vägen mot Guds fredliga rike.¹⁰⁰

⁹⁵ Hauerwas, Stanley: *The Peaceable Kingdom*, s. 12.

⁹⁶ Hauerwas, Stanley, aa, s. 34.

⁹⁷ Aa, s. 76.

⁹⁸ Aa, s. 106.

⁹⁹ Aa, s. 113.

¹⁰⁰ Aa, s. 99-100.

Hauerwas dygdetik

Sökandet efter den goda människan och en rätt moralisk handling görs i Hauerwas böcker efter en tydlig dygdetisk modell då han avvisar både en teleologisk och deontologisk etik. I *The Peaceable Kingdom* syns detta tydligt då sökandet efter vilken människa som det är önskvärt att vara är ett tema som genomsyrar hela boken. Genom den dygdiga gemenskapen som kyrkan utgör formar Hauerwas en socialetik kring kyrkan där kyrkan som gemenskap försöker utveckla de redskap som behövs för de kristna att vittna om det fredliga riket för andra, för att få dessa att förstå världen.¹⁰¹ Kristna måste lära sig att vara Jesu efterföljare för att kunna lokalisera sitt liv inom Guds liv och i den värld som utgör Guds rike.¹⁰² Kristna är således kallade till att vara lika Gud eftersom Gud är den fullkomliga. För att nå denna fullkomlighet måste man lära sig att vara lik Gud och för att kunna veta hurdan Gud är behöver man som kristen uppmärksamma Jesus eftersom det endast är genom honom som människan kan lära sig om fullkomligheten.¹⁰³ Det är således Jesus som porträtteras som den fullkomliga och den goda människan enligt Hauerwas och det är denna man som kristna skall försöka efterleva för att handla och vara goda dygdiga människor.

I *Character and the Christian Life* poängteras och presenteras en ytterligare aspekt av vad som ska prägla en god och dygdig människa, detta är hennes karaktär. Människans handlingar och ens funktion som agent är viktigt i förståelsen av Hauerwas dygdetik. Det som förklarar ens beteende och vem man är får man svar på i människans agentskap och handlingar.¹⁰⁴ Idén om att tala om karaktär ska ge mening till den kristna etiken genom att man på ett konkret sätt kan diskutera om Kristus och hans relation till det moraliska livet.¹⁰⁵ Att ha en kristen karaktär är att ändra riktning i livet och rikta in sig på Kristus som är den goda och fullkomliga människan.¹⁰⁶

I båda dessa böcker av Hauerwas framkommer en tydlig dygdetisk modell där den goda människan och de rätta handlingarna är sammankopplade med hela personen och ens karaktär. Därför är det i min analysfråga (*vad kännetecknar en rätt moralisk handling och en god människa?*) inte relevant att söka efter en viss typ av god människa och hennes handlingar då Hauerwas istället söker efter den dygdiga människan. Den dygdiga människan som är fullkomlig är Jesus Kristus och honom skall vi som människor försöka efterleva och

¹⁰¹ Hauerwas, Stanley: *The Peaceable Kingdom*, s. 102.

¹⁰² Hauerwas, Stanley, aa, s. 75.

¹⁰³ Aa, s. 75-76.

¹⁰⁴ Hauerwas, Stanley: *Character and the Christian life*, s. 27.

¹⁰⁵ Hauerwas, Stanley, aa, s. 180.

¹⁰⁶ Aa, s. 223.

lära oss av för att också bli dygdiga människor. Det är hans karaktär som de troende kristna skall försöka lära sig av. Detta gör man i den dygdiga gemenskapen som en kyrklig församling utgör. Det är också genom denna dygdiga gemenskap som kyrkan utgör som ett fredligt rike kan skapas.

Uppenbarelsen är förnuftig

Uppenbarelsens betydelse för Hauerwas framställning av kristen etik framstår genomgående som det självklara alternativet i frågan kring uppenbarelse och förnuft. I *The Peaceable Kingdom* tar han dock själv tydligt avstånd från hela diskussionen kring om man hämtar sin etik från en uppenbarelse eller från sitt förnuft. Istället påpekar han att uppenbarelsen är förnuftig och att man använder sitt förnuft för att tolka och placerar in sig själv i det bibliska narrativet och berättelsen om Guds kallelse till Israel och Guds frälsningsverk i Jesus Kristus.¹⁰⁷ Hauerwas har fokus på att den kristna etiken är en narrativ etik som hämtas från uppenbarelsen som vi får genom det bibliska narrativet. Människan är där en aktör i Guds värld samtidigt som hon är öppen för historiens bestämning och behöver med hjälp av sitt förnuft tolka och förstå världen genom uppenbarelsen. Detta är då ett exempel på en *uppenbarelsesbaserad etik* då Hauerwas anser att förnuftet bara används i läsningen och tolkningen av det narrativa. Han har genomgående en tonvikt på uppenbarelsen i Kristus i sina böcker. Detta eftersom han grundar sina resonemang om den dygdiga människan och Kristus fullkomlighet då han formulerar sin etik och talar om hur man bör leva.¹⁰⁸ Därför anser jag att han talar emot sig själv då han säger att etiken både ska vara hämtad från uppenbarelsen och förnuftet. Den etik som framkommer i *The Peaceable Kingdom* hämtar ständigt argument från uppenbarelsen och från Jesus Kristus som den fullkomliga människan vilken man som kristen skall söka att efterlikna. Därför är det en *uppenbarelsesbaserad etik* som Hauerwas använder sig av när han formulerar sin etik då uppenbarelsen är viktigast men förnuftet används för att tolka uppenbarelsen.

I *Character and the Christian Life* framkommer det man vid första anblick tolkar som en *förnufts-baserad etik* då Hauerwas i denna bok formulerar sin teori om människan som står i nära relation till sin karaktär. Här hänvisar Hauerwas till det mänskliga förnuftet då han presenterar relationen mellan handlingar och personens karaktär och agentskap. För att få eller fostra sig till en karaktär behöver man öva sin förmåga att vara agent. Det vi gör, dvs.

¹⁰⁷ Hauerwas, Stanley: *The Peaceable Kingdom*, s. 68-69.

¹⁰⁸ Hauerwas, Stanley, aa, s. 75-76.

våra handlingar, berättar vem vi är och med detta är karaktären tätt sammankopplad.¹⁰⁹ Vår karaktär är den del av oss människor som är öppen för förändring och utveckling och karaktären ser Hauerwas mer som en riktning av den vi är än som en bestämmande kraft i våra handlingar.¹¹⁰ Denna etik kopplar han sedan ihop med det kristna livet och hur man bör leva. I och med detta framgår det att förhållandet mellan uppenbarelsen och förnuftet i denna bok är något delat. I första halvan av boken ägnar han sig åt att formulera sin teori om karaktär vilket gäller alla typer av etik. I den andra halvan kombinerar han sin karaktärsteori med det kristna livet. Däri kommer det fram en uppenbarelsesbaserad etik. När det kommer till relationen mellan teorin om karaktär och det kristna livet tar Hauerwas fasta på det som bör vara specifikt i karaktären hos de som är kristna och hur de bör handla.

Detta innebär att Hauerwas har något olika inriktning på den etik han formulerar i dessa två böcker. Det som bör tas fasta på i *Character and the Christian Life* är att denna bok inte specifikt uttalar sig för att formulera en kristen etik utan snarare är ett sätt att lyfta upp betydelsen av karaktär i samtliga grenar av etik. Med vetskap om detta förstår man sedan hur han kopplar ihop teorin om karaktär till det kristna livet. Där framkommer en etik som istället är grundad i uppenbarelsen i Kristus. Den kristna karaktären ska rikta in sitt liv på Kristus och genom denna inriktning ska vi enligt Hauerwas verka som människor i världen.¹¹¹ Således är grunden för den kristna etiken som Hauerwas uttrycker grundad i uppenbarelsen i Kristus vilket också är svaret på min analysfråga som berör på vilken grund hans etik vilar på.

Den kristna människans krav

Hauerwas presenterar i båda böckerna en tydlig bild över att kristna har krav att handla på ett visst sätt. Hauerwas försöker svara på frågan vilken människa det är önskvärt att vara. Den fullkomliga människan är Jesus och för kristna är det därför viktigt att bli lik honom och efterlikna de egenskaper han innehar. För att utveckla dessa dygder behövs kyrkans gemenskap och det är denna gemenskap som är viktigast i strävan att bli så fullkomlig som möjligt.¹¹² Likaså är karaktären viktig, att ha en kristen karaktär innebär att man riktar in sig själv och sina handlingar mot Kristus för att efterlikna honom.¹¹³ Relationen mellan Kristus och det moraliska livet är viktigt för kristna och i detta är karaktären viktig eftersom den

¹⁰⁹ Hauerwas, Stanley: *Character and the Christian life*, s. 21.

¹¹⁰ Hauerwas, Stanley, aa, s. 120-123.

¹¹¹ Aa, s. 223.

¹¹² Hauerwas, Stanley: *The Peaceable Kingdom*, s. 76.

¹¹³ Hauerwas, Stanley: *Character and the Christian life*, s. 223.

skapar mening i denna relation.¹¹⁴ Hauerwas anser att den kristna etiken inte kan vara ett fullständigt etiskt program eller mål och att det inte går att hänvisa till specifika principer, såsom självutgivande kärlek. Detta eftersom det kristna livet är en fakta som skall levas fullt ut och visa på sanningen om Guds kraft i världen genom Jesus Kristus.¹¹⁵

Svaret på analysfrågan om kristna har ett större ansvar är således ja. Enligt Hauerwas kristna etik har kristna ett starkare krav och det finns också ett önskemål att kristna ska handla och försöka efterlikna den fullkomliga Jesus Kristus och hans egenskaper. Detta faller således in i min *exklusivitetsteori* då han grundar sin etik i uppenbarelsen och att det finns något exklusivt för kristna att efterleva som inte finns för andra. Det specifika med Hauerwas etik är de karaktärsegenskaper som en kristen ska eftersträva. För kristna finns det ett krav på att bli lik Jesus och odla dygdena som sedan leder till att man handlar på ett visst sätt, nämligen på ett dygdigt sätt.

Dygdetiken och kravens tillämpbarhet

Under denna rubrik jag ska testa om de krav som framkommer hos Hauerwas är rimliga och om dessa är tillämpbara i verkligheten vilket också är min sista analysfråga. Till detta har jag på samma sätt som jag gjorde med Schweiker använt de fyra kriterierna jag presenterade i teorikapitlet: *universaliserbarhetskriteriet, konsistenskriteriet, erfarenhetskriteriet och integrationskriteriet*.¹¹⁶

De moraliska krav som framkommer i Hauerwas böcker grundar sig i hans dygdetik och har således att göra med en större helhet och inte bara några enstaka moraliska krav. Hauerwas hävdar att man som kristen bör söka att efterleva Kristus och hans egenskaper eftersom han är den mest fullkomliga människan enligt den kristna tron.¹¹⁷ Att efterleva och söka efter de dygder som Jesus besitter kräver enligt Hauerwas att man fostras i den dygdiga gemenskap som kyrkan utgör för att odla och utveckla dessa dygder.¹¹⁸ Att universalisera denna etik så att alla människor utvecklar sina dygder i en kyrka skulle teoretiskt kunna vara möjligt men med hänseende till mänskliga erfarenheter och dagens läge skulle detta inte kunna vara möjligt. Det är ett faktum att människor på jorden tillhör olika religioner och har olika livsåskådningar. Detta gör att Hauerwas dygdetik inte rimligtvis kan vara universaliserbar då etiken inte kan gälla för alla människor i alla liknande handlingar.

¹¹⁴ Hauerwas, Stanley: *Character and the Christian life*, s. 180.

¹¹⁵ Hauerwas, Stanley, aa, s. 180.

¹¹⁶ Grenholm, Carl-Henric: *Att förstå religion*, s. 305.

¹¹⁷ Hauerwas, Stanley: *The Peaceable Kingdom*, s. 76.

¹¹⁸ Hauerwas, Stanley, aa, s. 102.

Det andra kriteriet som jag använder för att pröva Hauerwas etiks tillämpbarhet är *konsistenskriteriet* vilket innebär att det inte ska råda några logiska motsägelser mellan andra rimliga moraliska omdömen. Hauerwas dygdetiska kristna etik tar fasta på vilken social gemenskap som en individ tillhör. Denna gemenskap är sedan helt avgörande för vilken människa hon blir. Detta fokus på individens kontext hon verkar i är för många kanske verklighetsfrånvänt eftersom de flesta människor av idag verkar i olika kontexter och möter olika människor. Det är inte bara kyrkan som påverkar och utvecklar den kristna. Det kan vara i andra möten, till exempel på arbetet, på promenaden, på sociala medier, på stan. Människor verkar i flera sociala gemenskaper och kristna verkar inte bara i kyrkans gemenskap. Detta bör då enligt Hauerwas påverka vem man blir och således skada ens utveckling av dygder. Hauerwas kristna etik skulle således gå emot andra moraliska omdömen och det skulle råda motsättningar mellan de olika kontexterna och sammanhangen personer verkar i.

Erfarenhetskriteriet berörde jag redan ovan då jag påpekade att de flesta människor verkar i olika sammanhang. Detta innebär att det råder motsättningar med mänskliga erfarenheter av vad man lär sig och utvecklas av. Det som Hauerwas etik dock säger, likt Schweiker, är fokus på agenten och dennes handlingar. Denna relation är viktig och det man gör avspeglar också vem man är. Detta är något som många skulle kunna ta med sig och hålla med om. Den kristna etiken som formuleras kan dock inte fungera hos alla människors erfarenheter eftersom den lägger en alltför stor vikt vid den dygdiga gemenskapen och att man ska efterlikna Jesus för att bli så fullkomlig som möjlig.

Det sista kriteriet är *integrationskriteriet* vilket innebär att ett moraliskt omdöme, som ska vara godtagbart, skall vara integrerat med andra övertygelser som vi håller sanna och har kunskap om. Hauerwas presenterar en kristen etik som präglas av dygdetik och att man skall odla sina dygder i en kristen gemenskap för att eftersträva fullkomligheten som finns i Jesus Kristus. Detta är en teori som tydligt inte finns integrerad i andra övertygelser som många människor idag håller för sanna. Att Jesus är den mest fullkomliga människan tror jag att de flesta kristna skulle vara eniga om men att icke-kristna skulle anse detta är inte sant. Att det är genom Jesus och med hjälp av kyrkan som man ska odla sina dygder för att lära sig vad som är gott och rätt är inte integrerat i andra moraliska spörsmål. Det finns andra sätt att handla gott. Att till exempel visa kärlek till sin nästa skulle kunna vara integrerat i många moraliska omdömen. Detta behöver inte kopplas samman med den kristna tron och Jesus utan detta moraliska omdöme kan fungera utan både Jesus som förebild och kyrkan som odlingsplats för sitt handlande.

Hauerwas ambition är dock att förankra den kristna etiken inom ramen för teologi och kristologi men skapar istället en exklusiv teori som bara gäller för kristna. Han försöker integrera den kristna etiken med en kristen trosåskådning för att få den kristna tron att hänga ihop med etiken. I och med att den har en exklusiv inriktning gör det att Hauerwas kristna etik inte går igenom *integrationskriteriet*. Hauerwas kristna etik har efter att jag testat den mot ovanstående fyra kriterier visat sig inte vara tillämpligt och rimligt.

Sammanvägning

I tidigare två kapitel har jag funnit och kommit fram till de svar jag funnit till analysfrågorna i de fyra materialböckerna jag använt. Nu återstår dock svar på min huvudfrågeställning: *Vilka etiska krav att handla gott framkommer i Hauerwas och Schweikers förståelse av kristen etik och ställer de ett starkare krav på kristna att handla gott?* En av mina analysfrågor berörde just krav, och om kristna har ett starkare krav att handla gott än andra människor. Svaren jag fick fram för denna analysfråga i materialböckerna är till stor hjälp till min huvudfråga.

Jag har konstaterat att både Hauerwas och Schweiker vill att kristna, genom och på grund av sin kristna tro, ska ha krav på att handla gott och rätt. Grunden till kraven är hämtade i människans allmänna och grundläggande förståelse av att man fungerar som en ansvarig agent i världen. Med denna utgångspunkt formar de båda varsin inriktning på hur man som kristen bör agera och vad som bör eftersträvas när man handlar.

Schweikers svar

Schweiker har som tidigare nämnt sitt fokus på människan som ansvarig agent. Detta fokus kopplas sedan till den kristna tron och som kristen bör man förstå sin betydelse av agent i en värld full med mångfald och olika åsikter. Schweiker hävdar att det genom den kristna tron blir ännu lättare att förstå sin plats och funktion som agent med hjälp av den narrativa och berättande aspekten av kristen tro vilken ger ökad förståelse för sitt eget sammanhang och sin egen situation. Detta kan hjälpa en att handla på ett sätt som är bra för inte bara sig själv utan även för de andra människor man delar värld med. Ömsesidigheten som framkommer i den gyllene regeln är något som bör genomsyra den kristnes handlande då det visar på en självutgivande kärlek som är fredsbringande och ett svar och en hjälp till de utmaningar den globala världen står inför. Pluralismens svårigheter kan således bekämpas genom den kristna trons ömsesidighet och öppenhet gentemot sin nästa. Det kravet att handla gott som är starkare hos kristna finns där eftersom de enligt Schweiker har lättare att vara ansvariga

agenter i sitt handlande och lättare kan sätta sig in i och förstå oliktankande och möta detta med öppenhet. Alla människors agentskap och ansvar är viktigt och denna etik som presenteras blir rimlig och tillämpbar att efterleva oavsett tro. För de kristna är Schweikers kristna etik även tillämpbar och rimlig då det sätter sitt största fokus på agentskapet och dess ansvar. Detta krav på ansvar kopplat till att ens handlingar görs inför Gud fungerar att leva efter utan att skapa polemik med andra religioner och om man tar fasta på öppenheten och ömsesidigheten mot sin nästa kan den kristna etiken även verka för en fredligare värld trots människors olikheter.

Schweikers starkare krav på de kristna att handla gott är således ett krav som är rimligt att anta för kristna då det strävar efter en öppenhet i en global värld med en diversitet av religioner och livsåskådningar. Fokus på människans ansvar gentemot varandra fungerar då som en brobyggare och möjliggörare för att leva i ett pluralistiskt samhälle.

Hauerwas svar

Hos Hauerwas framkommer ett annat typ av krav. Detta är eftersom han har fokus på det dygdetiska i sin kristna etik. Här ska kristna eftersträva att bli så fullkomliga som möjligt och den som innehar denna fullkomlighet är Jesus Kristus. Att sträva efter att bli som Jesus Kristus är således det viktiga i ens moraliska liv och detta gör man genom att öva sig och sin karaktär i en dygdig gemenskap som kyrkan utgör. Detta är den plats där man får chansen att öva sig i dygderna då det är denna plats som genomsyras av Jesus aktiviteter och det är där man får höra berättelserna om honom, om Guds verk och Israels historia. Detta är enligt mig en utopisk bild av kyrkans karaktär. Vi vet att kyrkor världen över är olika öppna och tolererar människors olikheter endast till en viss gräns. Detta skulle enligt min uträkning få människor att utveckla sina dygder i sådana vitt skilda kontexter att kyrkan som manifesterande för guds fredliga rike inte vore möjligt. Dessa dygder skulle också vara vitt skilda vilket gör att tolerans eller öppenhet för en människa som är medlem i en kyrka inte alls behöver överensstämma med en annan människas trots att båda har kunskap om bibelns berättelser. Hauerwas dygdetik som främst framkommer i *The Peaceable Kingdom* är således av sådan art att den inte är rimlig eller tillämpbar i en mångreligiös värld full med mångfald och olika åsikter.

Hauerwas starkare krav på de kristna att följa och försöka efterlikna den fullkomliga Jesus Kristus och utveckla dessa dygder i en dygdig gemenskap utgjord av kyrkan blir alltför orimlig med vetskap om samhällets och religioners olikheter.

Kristnas krav att handla gott

Enligt ovanstående analys av Hauerwas och Schweikers krav på att handla gott framkommer att de båda sätter ett starkare krav på de kristna i sitt moraliska handlande. Båda hänvisar att kravet för kristna grundar sig i tron och att ens tro överensstämmer med hur man handlar. Kopplingen mellan agentskap, handling, ansvar och karaktär är viktigt för vem man är som människa. För kristna grundar sig även en ytterligare förståelse av detta agentskap genom tron på Gud och Jesus Kristus vilket ska manifesteras i den kristnas handlande. För Hauerwas krävs det en dygdig gemenskap med kyrkan för att man ska lära sig och utveckla de dygder som är eftersträvansvärda. Enligt min analys skapar Hauerwas genom detta sätt att se mer splittring i en redan splittrad värld. För Schweiker ger denna koppling istället en öppenhet och ömsesidighet att möta olika människor med kärlek i en global värld fylld av pluralism.

Sammanfattning och slutsats

Denna uppsats har behandlat Stanley Hauerwas och William Schweikers förståelse av kristen etik och deras syn på hur de kristna bör handla. Huvudfrågeställningen som jag sökt att besvara i arbetet är: *Vilka etiska krav att handla gott framkommer i Hauerwas och Schweikers förståelse av kristen etik och ställer de ett starkare krav på kristna att handla gott?* Min analys har kommit fram till flera svar då jag har läst mina materialböcker och använt den innehållsliga idéanalysen som grund tillsammans med fyra analysfrågor.

De etiska krav som framkommer hos Hauerwas är att man ska utveckla sina dygder för att eftersträva den fullkomliga människan vilken enligt Hauerwas är Jesus Kristus. Detta skall man göra i en dygdig gemenskap som utgörs av en kyrka. Det är ett krav på att efterfölja Jesus Kristus eftersom kristna skall eftersträva Jesus Kristus och hans egenskaper och på så sätt bli goda människor som handlar rätt. Detta har i analysen emellertid visat sig vara ett krav som inte är rimligt eller tillämpligt då den är alltför exklusiv och överensstämmer inte med andra allmänna erfarenheter av världen.

Hos Schweiker är de etiska krav som framkommer av en annan karaktär. Den präglas av människors funktion som ansvarig för sitt handlande i allt hon gör och att värna om helheten i tillvaron och inte bara det mänskligt goda. För kristna innebär detta ett starkare krav i vissa avseenden då man lever efter sin kristna tro och detta påverkar ens handlande som moralisk agent i en globaliserad värld. För kristna är öppenheten och ömsesidigheten viktig att ta till vara på i ens moraliska handlande. Denna utformning av kristen etik är enligt analysen både rimligt och tillämpligt som grund för en människas moraliska handlingar.

Denna uppsats har presenterat två kristna etiker som hävdar att kristna har ett moraliskt ansvar och krav att vara goda människor. För mig har detta gett en större inblick i den kristna etikens olikheter och vad som fungerar bättre och vad som fungerar sämre då man utformar en kristen etik. Det tycks vara lättare genomförbart att rikta in sig till en bredare bas än endast kristna och formulera etiken med tanke på dagens omständigheter och situation. Att vi lever i en global värld med stor pluralism och mångfald av åsikter och tro gör att den kristna etiken påverkas av detta. För fortsatt arbete kan det vara intressant att undersöka vilka aspekter av en kristen etik som det går att kombinera med andra etiska teorier utan att förminska trons betydelse och plats hos den enskilde individen.

Litteraturförteckning

- Andersen, Svend: *Som dig själv. En inledning i Etik*. Nya Doxa, Nora, 1997.
- Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric: *Teologisk Etik. En introduktion*. Verbum, Stockholm, 1997.
- Grantén, Eva-Lotta: *Utanför Paradiset. Arvsyndsläran i nutida luthersk teologi och etik*. Verbum, Stockholm, 2013.
- Grenholm, Carl-Henric: *Att förstå religion. Metoder för teologisk forskning*. Studentlitteratur, Lund, 2006.
- Grenholm, Carl-Henric: *Bortom Humanismen. En studie i kristen etik*. Verbum, Stockholm, 2003.
- Hauerwas, Stanley: *Character and the Christian life. A study in theological ethics*. University of Notre Dame Press, Indiana, 1994.
- Hauerwas, Stanley: *The Peaceable Kingdom. A primer in Christian Ethics*. SCM Press, London, 2003.
- Jansdotter Samuelsson, Maria, Gustafsson Lundberg, Johanna och Borg, Annika: *Kön, Teologi och etik. En introduktion*. Studentlitteratur, Lund, 2011.
- Løgstrup, K. E.: *Det etiska kravet*. Daidalos, Göteborg, 1992.
- Norstedts: *Svensk Ordbok*. Tredje reviderade upplagan. Språkdata och Norstedts ordbok, Stockholm, 1999.
- Rachels, James & Rachels, Stuart: *Rätt och fel. Introduktion till Moralfilosofi*. Studentlitteratur, Lund, 2015.
- Schmidt, Ulla: "Christian Ethics and empirical research". *Studia Theologica - Nordic Journal of Theology*. Volym 63:1, 2009, s. 67-88.
- Schweiker, William: *Responsibility and Christian Ethics*. Cambridge University Press, New York, 1995.
- Schweiker, William: *Theological Ethics and Global Dynamics. In the time of many worlds*. Blackwell, Malden, 2004.